

HUKUK FAKÜLTELERİNDE ÖĞRETİM SÜRECİNİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI VE BİR DERS PROGRAMI ÖNERİSİ

Reconstruction of Education Process in Law Schools and a Curriculum Proposal

Prof. Dr. Adil ATASOY* - Dr. Öğr. Üyesi Püren AKÇAY**

Dr. Öğr. Üyesi Emre KIYAK***

Geliş Tarihi: 25.05.2019 Kabul Tarihi: 28.01.2020

ÖZET

Ülkemizin birçok alanda olduğu gibi hukuk öğretimi alanında da önemli atılımların beklendiği bir süreç içindeyiz. Hukuk öğretimi sürecine ilişkin düzenleme ve uygulamalar, kademeli olarak yürürlüğe gireceği açıklanan “Yargı Reformu Paketi” kapsamında yeniden gözden geçirmeyi gerektiren bir zorunluluk haline gelmiş bulunmaktadır. Günden güne sayıca artan hukuk fakülteleri ve bu fakülteelerde artmaya devam eden kontenjanlar, kaliteli bir hukuk öğretimi sunmak, özellikle yeterli bir ölçme ve değerlendirme sistemi oluşturmak ve meslekte uzmanlaşmak noktalarında yetersiz kalmaktadır. Günümüz dünyasında hukuki meseleler karmaşık ve disiplinler arası bir mahiyete bürünmüş bulunmaktadır. Birçok alanda olduğu gibi hukuk alanında da uzmanlaşma sürecinin lisans öğretiminden başlatılması zorunlu hale gelmiş bulunmaktadır. Hukuk öğretimine yönelik sorunlarımızın önemli bir kısmının bilimsel ve mesleki çalışmalarla ortaya konmaya çalışıldığını memnuniyetle görüyor ve çözüm önerilerinin büyük ölçüde ortaya konulduğunu gözlemliyoruz.

ABSTRACT

We are in a process in which our country is prone to important breakthroughs in the field of legal education as in many areas. Regulations and implementations related to the process of law teaching have become a necessity that needs to be revised within the scope of the “Judicial Reform Package” which has been announced to come into force gradually. The increasing number of faculties of law and the quota that continues to increase in these faculties remains incapable of providing a high quality legal education, especially building an efficient assessment and evaluation system and providing professional specialization. The legal issues of today's world have a complex and interdisciplinary nature. It is obligatory to start the professionalization process in the field of law beginning from undergraduate education as in many other fields. We are pleased to see that a significant portion of our problems related to law teaching have been tried to be put forward through scientific and professional studies and we observe that the solution proposals have been put forward to a great extent.

* İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, e-posta: omeratasoy@aydin.edu.tr, ORCID ID:0000-0001-8203-050X.

** İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Denetimi ve Yönetimi Anabilim Dalı, e-posta: purenakcay@aydin.edu.tr, ORCID ID:0000-0002-0087-7561.

*** Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Anabilim Dalı, e-posta: emre.kiyak@erdogan.edu.tr, ORCID ID:0000-0001-9795-8642.

Bu çalışmada başlıca şu konular ele alınmaya çalışılmıştır: 1- Öğrencileri hukuk öğretimine hazırlamada ilköğretim ve orta-öğretimin önemi. 2- Üniversite lisans programlarına öğrenci seçme ve yerleştirme sisteminde hukuk fakültelerinin durumu ve yeri. 3- Teori ve uygulamada dile getirilen çözüm önerileri dikkate alınarak hukuk fakültelerinde öğretim faaliyetini daha üst seviyeye taşımak amacıyla, uzmanlaşmaya öncelik tanıyan örnek bir müfredatın nasıl oluşturulabileceği. 4- Hâkimlik, savcılık, avukatlık, noterlik gibi hukuk meslekleri açısından ön plana çıkan bazı sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri.

Anahtar Kelimeler: Hukuk eğitimi, hukukta uzmanlaşma, hukuk mesleklerine giriş sınavı, idari yargı ön sınavı

In this study, the following main issues were tried to be addressed: 1- The importance of primary and secondary education in preparing students for law teaching. 2- The status and place of law faculties in the system of student selection and placement for undergraduate programs. 3- How to build a model curriculum that gives priority to specialization in order to improve teaching activities in law faculties by taking into consideration the solution proposals expressed in theory and practice. 4- Some problems that come into prominence for judges, prosecutors, lawyers, and notaries and solutions for these problems.

Keywords: Legal education, specialising in law, entrance exam to legal professions, pre-exam of administrative justice

GİRİŞ

Hukukçu kimdir? Hangi özelliklere sahip olmalıdır? Hukukçu nasıl yetişmelidir? Sorularının cevabı her zaman ve her yerde önemli olmuştur. Hukukçu, kanunları uygulama ve adaleti sağlama mesleğinin önemini kavramış; olayları hukukçu olmanın temeli olan adalet, hakkaniyet, eşitlik, insan haklarına saygı gibi değerler açısından yorumlayabilme becerisi kazanmış, evrensel insani değerleri benimsemiş, bilgi edinmeye ve kendini geliştirmeye açık; belirli bir düzeyde bilgi birikimi, araştırma yapabilme kabiliyeti ve kendine özgüveni olan; vicdani sorumluluk, bağımsızlık, tarafsızlık gibi kavramları özümsemiş; hayatı, dünyayı ve içinde bulunduğu toplumu tanıyan, iradesi kuvvetli, başı dik, yanlışlık karşısında eğilmeyen onurlu, aydın bir kişi olarak tanımlanabilir¹.

“Hukukçu” için yapılabilecek böyle bir nitelendirme; diğer bir deyişle, hukukçu olma amacına yönelik bir tanımlama; sadece teknik kanun bilgileri ile donatılmaya yönelik bir süreci ifade etmemektedir². Hukukçu kişiliğinin, hukuk fakültesi lisans öğretiminden çok önce, küçük yaşlarda başladığını kabul etmek gerekir. Bu nedenle iyi bir hukuk öğretiminden bahsedebilmek için, öncelikle iyi bir aile içi eğitimden, nitelikli bir ilk ve orta eğitim sürecinden geçmek gerekir. İyi hukukçulara sahip olmak, sadece teoriyi ve mevzuatı çok iyi bilen hukukçulara sahip olmak anlamına gelmeyip aynı zamanda değer yargıları gelişmiş, medeni, olgun, dürüst, toplumda saygınlığı yüksek, ahlaklı, devlet adabını, meslek etiğini bilen ve şahsında yaşayan fertlere sahip olmak anlamına da gelmektedir.

Hukukçuluk mesleğinin gerektirdiği ahlaki düzeye ulaşmanın ne derece önemli olduğunu anlatmak, bu çalışmanın kapsamını aşmaktadır. Ancak şunu vurgulamak gerekir ki, ahlaki kazanım sadece müfredata konulacak derslerle sağlanamaz. Toplumun geleceği konumundaki gençlerin içinde buldukları

¹ Bu hususta küreselleşmenin beraberinde getirdiği yeni ihtiyaçları da göz ardı etmemek gerekir. Gerçekten klasik eğitimden geçerek *mahkeme hukukçusu* olup alternatif uyumsuzluk çözüm yöntemlerinden –özellikle müzakere tekniklerinden- bihaber olmak, sadece uluslararası çapta değil, iç uyumsuzlukların çözümünde dahi yabancı hukukçuların istihdam edilmesini gerekli kılabilmektedir. Bir misal olarak *Bursa Ray Davası* için bkz. Gözler, Kemal, “Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Hukuk Eğitimi”, *Legal Hukuk Dergisi*, 6(69), 2008, ss. 3021-3030, s. 3022 vd. Ayrıca Bkz. Atasoy, Ömer Adil, “İmam-ı Azam Ebu Hanife Hazretlerinin Çağdaş Hukuk Eğitimi ve Bilimine Katkıları”, *Devirleri Aydınlatan Meş’ale İmam-ı Azam Ebu Hanife, Ulusal Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, 28-30 Nisan 2015, (Hazırlayanlar: Ahmet KARTAL; Hilmi ÖZDEN), Eskişehir, s. 117 vd. Son olarak hâkimlik mesleği bağlamında bir hukukçunun taşıması gerektiği vasıflar için ayrıca bkz. Mecelle –i Ahkâm-ı Adliyye, Kitab-ül Kazâ, hâkimin vasıflarına ilişkin madde 1792 vd. (Sancak, Yusuf/ Kıyak, Emre, “Günümüz Türkçesiyle Mecelle’nin On Altıncı Kitabı: Kitâbü’l Kazâ”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22 (2), 2014, ss. 45-105, s. 55 vd).

² Bkz. Atar, Yavuz, “Adalet Bilinci ve Hukuk Eğitimi”, *Adalet Şûrası (10 – 11 Ocak 2018)*, T.C. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No: 58, Ankara 2018, s. 184.

ortamın, nelere önem verdiği, diğer deyişle öncelikleri ve değer algısı geleceğimizin de öncelik sıralamasının değişmesinde etkili olacaktır.

Lisans düzeyindeki hukuk öğretimi konusunda, öncelikle şu soruları kendimize sormamız gerektiği düşüncesindeyiz: Sorunlarımızı ve nasıl çözüme kavuşturacağımızı net ve açık olarak biliyor muyuz? Asıl önemlisi, var olan sorunları çözmek için ne kadar gönüllüüz?

Bu çalışma, hukuk öğretimine yönelik sorunlarımızın önemli bir kısmının farkında olduğumuz ve çözüm önerilerinin de büyük ölçüde ortaya çıktığını³ gösteren tespitlerimiz doğrultusunda kaleme alınmıştır. Çalışmada, çeşitli akademik ortamlarda ortaya konulan çözüm önerilerinin, hukuk fakülteleri için yeni bir ders programı yapılandırması çerçevesinde daha da somutlaştırılması amaçlanmaktadır.

Çalışmamızda ilk olarak, öğrencileri hukuk öğrenimine hazırlamada ilköğretim ve ortaöğretimin önemi ve öğrenci seçme ve yerleştirme sisteminde hukuk fakültelerinin durumu üzerinde durulacaktır. Daha sonra hukuk fakültelerinin mevcut durumu ve hukuk öğretiminde yapılması gerekenler ortaya konulmaya çalışılacaktır. Çalışmamız kapsamında, hukuk fakültelerinde dört yıllık lisans öğrenimi için yeni bir ders programı yapılandırması ve önerisi sunulacak, son olarak da bazı hukuk meslekleri; hâkimlik, savcılık, avukatlık, noterlik açısından ön plana çıkan sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerimiz ortaya konulmaya çalışılacaktır.

³ Gerçekten gerek ülkemizde hukuk öğretiminin tarihsel süreçteki değişimi gerek şu andaki durumunun yabancı ülkelerdeki hukuk öğretimi ile karşılaştırılmasına yönelik hatırı sayılır bir literatüre sahip olduğumuzu söylemek çok yanlış olmayacaktır. Sadece birkaç misal: Yüksel, Mehmet, “Bilim Felsefesi ve Sosyal Teori Bağlamında Hukuk Öğretimine Bakmak” *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(2), 2013, ss. 1-13; Can, Ozan, “Hukuk Eğitiminde Farklı Bir Yaklaşım: Bir Banka Hukuku Dersinin Ardından”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2012/101, ss. 407-424; Kaplan, İbrahim, “Türk ve İsviçre Hukuk Fakültelerinde Hukuk Öğretimi, Ders Programları ve Sınav Sistemleri” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2018/139, ss. 347-400; Bozkurt, Kutluhan/Türe, Murat, “Avusturya ve İsviçre Sistemlerinde Hukuk Eğitimi” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2011/93, ss. 82-107; Songur, Haluk, “Fıkıh Usulü Dersinin Kaldırılması Bağlamında Darülfünundan Cumhuriyete Hukuk Müfredatı Üzerine”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(1), 2013, ss. 1-28; Koyuncu, Nuray, “Hukuk Mektebinin Doğuşu”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16 (3), 2012 ss. 163-183; Çakılcı, Diren, “Bir Hukuk Mektebi: Medresetü'l-Kuzât”, *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(1), 2013, ss. 89-110; Uyumaz, Alper/Erdoğan, Kemal, “Karşılaştırmalı Hukukta ve Türk Hukukunda Hukuk Eğitimi ve Hukuk Kliniği”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 64 (2), 2015, ss. 459-505, s. 488 vd; Karasu, Rauf, “Türkiye ve Almanya’da Hukuk Eğitimi – Diplomalara Denkliği”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1), 2016, ss. 3-26; Oğuz, Arzu, “Hukuk Eğitimindeki Son Gelişmeler ve Karşılaştırmalı Hukukun Hukuk Eğitimindeki Rolü”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52(4), 2003, ss. 1-40; Uyumaz/Erdoğan, “Karşılaştırmalı Hukukta ve Türk Hukukunda Hukuk Eğitimi ve Hukuk Kliniği”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 64 (2), 2015, ss. 459-505; Özen, Muharrem, “Adalet Bilinci ve Hukuk Eğitimi”, *Adalet Şûrası (10 – 11 Ocak 2018)*, T.C. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No: 58, Ankara 2018, s. 191 vd; Atar, s. 184 vd.

I. HUKUK EĞİTİMİ AÇISINDAN İLK VE ORTAÖĞRETİMİN ÖNEMİ

Ülkemizde mesleğe hazırlayıcı hukuk öğretimi, “Hukuk Fakültelerinde” ve sadece lisans düzeyinde verildiğinden, ilk ve ortaöğretimde öğrencilere sunulan eğitim ve öğretim hizmetlerinin kalitesi son derece önem arz etmektedir.

Vurgulamak gerekir ki, Milli Eğitim Bakanlığı'nın teknolojik gelişmeleri eğitim öğretim ortamına yansıtmak noktasındaki çabaları göz ardı edilemez⁴. Ders programı açısından temel kaynak niteliğindeki ders kitaplarının öğrencilerin sorgulayıcı bakış açısını destekleyecek bir formata bürünmesiyle⁵ düşünmeyi ve çözüm üretmeyi destekleyen eğitim anlayışına bir nebze yaklaşıldığı söylemek mümkündür. Bu anlayışı tamamlayıcı olarak, ortaöğretimden mezun olma aşamasına gelen öğrencilere, seçecekleri meslekleri gerçek anlamda tanıyabilmelerini kolaylaştıracak seçimler derslere ve seminerlere ağırlık verilmeli, tarih, sosyoloji, psikoloji, felsefe gibi derslerin⁶ birer ezber dersi olmak yerine, sorgulayıcı ve araştırmacı bakış açısını destekleyecek şekilde yapılandırılmalıdır⁷. Ders programının öğrencilerin ilgi alanlarını derinleştirebilecekleri bir yapıya kavuşturulacağına altı yetkililer tarafından da çizilmiştir⁸. Böylelikle öğrenciler, erken dönemde ilgi alanlarına odaklanabilecek ve bu şekilde ileri dönemlerde meslek tercihlerine yönelik tereddütleri azalacaktır.

Her ne kadar, ilk ve ortaöğretim düzeyinde okutulan ders kitapları geçmişe nazaran daha modern, sorgulayıcı ve araştırmacı bakış açısını desteklemeye elverişli ise de, bu düzeylerde okutulan ders kitapları meselesi Milli Eğitim Bakanlığının temel meselelerinden biri olarak kabul edilip konuya geniş

⁴ Bu noktada bkz. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Fatih Projesi hakkında bkz. <http://fatihprojesi.meb.gov.tr/proje-hakkinda/> (ET: 08.03.2019).

⁵ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Bilişim Ağında (EBA) sunulan ders kitaplarından misal olarak bkz. Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı (<http://www.eba.gov.tr/ekitap?icerik-id=6374/ET:20.10.2019>) ve Ortaöğretim Fen Lisesi 10. Sınıf Matematik Ders Kitabı (<http://www.eba.gov.tr/ekitap?icerik-id=69249/ET:20.10.2019>).

⁶ Fikrimizce ilk ve ortaöğretim düzeyinde okutulan “hukuk ve adalet” gibi seçimler derslerden verim elde edilebilmesi için, söz konusu derslerin içeriklerinin o düzeydeki bir öğrencinin anlama kapasitesine uygun şekilde yapılandırılması, öğrencilerin sadece ezberlemekle yetineceği soyut bilgilerden ibaret bırakılmaması isabetli olacaktır. Özellikle, ilköğretim düzeyinde öğrencilerin hukuk ve adaletin ne olduğu, ne olması gerektiği, bunların farklı boyutları hakkındaki algılarının kuvvetlendirilmesi amacıyla tarihi olaylardan da yararlanılmasının faydalı olabileceği kanısındayız. Ortaöğretim düzeyinde ise, öğrencilerin, sahip oldukları hak ve yükümlülükler ile dostane uyuşmazlık çözüm yöntemlerine yönelik farkındalık düzeylerinin artırılması yoluna gidilebilir. Bu noktada bkz. Ünütepe, Mustafa, “Temel ve Ortaöğretim Kurumlarında Hukuk Eğitimi Üzerine”, *Legal Hukuk Dergisi*, 14 (161), 2016, ss. 2393-2407, s. 2399 vd; Alıcı, Adil Halid/Van, Nurettin, “Ortaokullarda Okutulan ‘Hukuk ve Adalet’ Dersinin Öğrenciler Üzerinde Hukuka Yönelik Duyuşsal Eğilimler Algısına Etkisi”, *Journal of Europe - Middle East Social Science Studies*, 2(1), 2016, ss. 107-131.

⁷ Ayrıca bkz. Atar, s. 187.

⁸ Bkz. <https://www.yenisafak.com/gundem/bakan-selcuk-ders-sayisi-azaltilacak-3432159> (ET: 24.03.2019)

içerikli “ders kitabı oluşturma projeleri” çerçevesinde ders kitaplarının, çeşitli uzmanlık alanlarındaki akademisyenler tarafından, akademik birer eser olarak kaleme alınması gerekmektedir. Diğer deyişle, ortaöğretim düzeyinde her ders kitabı, tıpkı üniversitede okutulan ders kitapları gibi öğrenciyi araştırma yapmaya teşvik edecek şekilde, akademik yazım kurallarına uygun, konuları en son bilimsel gelişmeler ışığında sistematik bir şekilde inceleyen, yönlendirici ve derinleştirici bir kaynakçaya sahip olmalıdır.

Özetle, lise eğitimi, yerleştirme sınavlarında başarılı olmaya odaklanan bir eğitim modelini değil, gerçek anlamda bilgiyi özümseme ve muhakeme yapmak suretiyle bunu kullanabilme becerilerini kazanmaya odaklanan bir eğitim modeline sahip olmalıdır⁹.

II. ÖĞRENCİ SEÇME VE YERLEŞTİRME SİSTEMİ VE HUKUK FAKÜLTELERİ

Formatı yıllar içinde değişen Yükseköğretim Kurumları Sınavı'nın (eski adlarıyla ÖSS, ÖSYS, LYS, YGS) şu andaki yapısına göre, hukuk fakültelerine “Eşit Ağırlık” (EA) puan türünden yerleştirme yapılmakta ve vakıf üniversiteleri de dâhil olmak üzere bu puan türünde başarı sırasının ilk 125.000'in içinde olması gerekmektedir¹⁰. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Vakıf Yükseköğretim Kurumları Senato kararı ile söz konusu başarı sırasına ilişkin daha üstte bir başarı düzeyi belirleyebilmektedir¹¹. YKS, iki kademeli bir sınav sistemi öngörmekte olup ilk aşama olan “Temel Yeterlilik Testi” (TYT) ile ikinci aşama olan “Alan Yeterlilik Testi”nden “Türk Dili ve Edebiyatı - Sosyal Bilimler -1 Testi” ile “Matematik Testi”nde alınan puanlar, EA puan türünün hesaplanmasında dikkate alınmaktadır¹². Önceki uygulamalarda, hukuk fakültelerinde sözel yeteneği daha yoğun şekilde ölçen sözel puan türünden yerleştirme yapılmakla birlikte daha sonra bu hususta değişikliğe gidilerek öğrencilerin sözel bilgi ve becerilerinin yanı sıra matematik ve sayısal derslerdeki bilgi ve becerileri de hukuk fakültelerine yerleştirilmelerinde önem arz eder hale gelmiştir. Gerçekten hukuk eğitiminin sadece yalın bilgidir ibaret olmayıp

⁹ “...Lise öğrencileri, üniversite sınavını kazanmak için okulda, dershanede ve evde günde belli sayıda test sorusu çözmeye odaklanmaktadır. Test sınavında başarılı olan öğrenciler hukuk fakültesine girmektedir. Ortaöğretimde sürekli test çözen öğrenciler hukuk fakültesine başladıklarında tamamen farklı bir öğrenim modeliyle karşı karşıya kalmaktadır. Bugüne kadar hiç kullanmadığı ve dolayısıyla geliştiremediği muhakeme yeteneğini kullanması kendisinden istenmekte ve hukuki bir sorunu çözmesi beklenmektedir. Bu nedenle liselerin eşit ağırlık bölümlerinin son sınıfına mantık, sosyoloji, psikoloji, edebiyat ve hukuk tarihi gibi dersler konulmalı ve bu derslerin sınavı klasik şekilde yapılmalıdır. Uzun vadede de üniversiteye giriş sınavının da aynı şekilde sadece klasik olması gerekir...” (Karasu, s. 23-24).

¹⁰ <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2019/yok-universiteye-giriste-basari-sirasi-citasini-yukseltti.aspx> (ET: 20.10.2019).

¹¹ 2019 Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) Kılavuzu, ÖSYM, s. 49. https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2019/YKS/kilavuz_11022019 (ET: 19.02.2019). Bundan sonra YKS Kılavuzu olarak anılacaktır.

¹² Bkz. YKS Kılavuzu, s. 46-47.

bu alanda başarıya ulaşmak için muhakeme yeteneğinin ön plana çıktığı göz önüne alındığında, hukuk fakültelerine yerleştirme yapılmasında matematik becerisine bir ölçüde ağırlık kazandırılması isabetli bir uygulama olmuştur.

Orta öğretim sistemimizde özel bir eğitim - öğretim alanı olarak yer alan “Sosyal Bilimler Liselerinin” hukuk öğrenimi bakımından özel durumlarının dikkate alınması ve hukuk fakültelerine girişte, diğer meslek liselerine göre farklı bir uygulamaya yol açmayacak ise, makul bir “ek puan” verilerek teşvik edilmesi, bu liselerin eğitim öğretim programlarında okutulan dersler, elde edilen kazanımlar, mezun öğrencilerden beklenen yöneliş ve amaçlara uygun olacaktır.

III. HUKUK FAKÜLTELERİNİN MEVCUT DURUMU VE HUKUK ÖĞRETİMİ

Hukuk fakültelerinin mevcut durumu ve hukuk öğretimine ilişkin yapılması gereken hususlara değinmeden önce, hukuk öğretiminin temel amaçlarının neler olduğunun ortaya konmasında yarar vardır.

A. Hukuk Öğretiminin Temel Amaçları

Genel olarak hukuk öğretiminin, yeterli bilgiye sahip, hukuk kurallarını en isabetli şekilde yorumlayıp olaylara uygulayabilen, konuyla ilgili sahip olduğu yeterli bilgisiyile muhakeme yapabilen, adalet fikri, eşitlik ilkesi ve hakkaniyet çerçevesinde toplum huzurunu ve kişilerin mutluluğu sağlayacak şekilde, somut uyumsuzluk ve hukuki olayları çözümlayebilen, sorgulayan, araştıran, yeniliklere açık olup kendisini güncelleyen, kendi kişisel ya da hukuki görüşünü ve buna bağlı olarak ifa ettiği görevi herhangi bir şekilde etkileyecek bir baskı ya da düşüncenin tesiri altında kalmayan, hakşinas; her durumda adalet düşüncesine bağlı, mesleğini ve ülkesini seven, mesleki onurunu her zaman kişisel çıkarlarından üstün tutan fertler yetiştirmeyi amaçladığını söylemek mümkündür¹³. Tüm bu amaçların başarımı için, şu andaki sistemin birçok açıdan gözden geçirilmesi ve yenilenmeye tabi tutulması gerektiği açıktır. Aşağıda bu konudaki bazı sorunlar ve getirilen çözüm önerileri irdelenmeye çalışılacaktır.

B. Hukuk Fakültesi Öğrenci Kontenjanları ile Öğretim Üyesi Sayılarındaki Orantısızlık

Ülkemizde hukuk öğretiminin en ön plandaki sorunlarında biri, hukuk fakültelerinde öğrenciler için ayrılan kontenjanlar karşısında öğretim üye sayısının yetersiz kalmasıdır¹⁴. Köklü bir geçmişe sahip İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi gibi, akademik kadrosu öğrenci sayısını karşılayabilecek düzeyde olan fakültelerde tek bir derse ait konular dahi o alanda uzman hocalar arasında paylaştırılarak her bir konu uzman kişiler tarafından

¹³ Aydın, Oğuz Gökhan, “Gelenekten Geleceğe Türkiye’de Hukuk Eğitimi”, *TAAD*, 6(21), Nisan 2015, ss. 621-657, s.624; Özen, s. 190. Ayrıca bkz. yuk. dn. 1 cv.

¹⁴ Bkz. Atar, s. 186; Özen, s. 195; Uyumaz/Erdoğan, s. 496; Karasu, s. 21; Gözler, s. 3024.

aktarılabılırken, özellikle yeni kurulan bazı hukuk fakültelerinde akademik kadronun yetersiz olması sebebiyle, bazı dersler o alanda uzman olmayan akademisyenler tarafından okutulabilmekte, hatta bazen, çaresizlik nedeniyle ders bir öğretim üyesi adına açılmakla birlikte, fiilen dersi yürütenler araştırma görevlileri olabilmektedir. Yine bazı fakültelerde dışarıdan yarı zamanlı öğretim üyesi istihdamına gidilmekte, bu durum, fakültele mali bir yük getirmenin yanı sıra, derslerin iki haftada bir, hatta bazen ayda bir kez topluca işlenmesi gibi verimliliği tartışılabilir yöntemlerin uygulanmasına mecbur bırakabilmektedir.

Hukuk fakültelerinde öğretim elemanı sayısı başına düşen öğrenci sayısının gün geçtikçe artması sebebiyle, öğretim elemanları ne akademik çalışmalarına ne de danışmanlıklarını yaptıkları öğrencilerin sorunlarına vakit ayırabilmektedir. Öğrenci sayısındaki bu artış, büyük amfilerde takrir yoluyla kitle eğitiminin yapıldığı üniversiteler bakımından, başarının ve derse katılımın azalmasına yol açmakta ve anlaşılmayan noktaların kişiselleştirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu durum ayrıca, farklı öğrenme düzeyindeki öğrenciler tarafından yeterince geri bildirim alınamamasına ve alınan geri bildirimlerin de sağlıklı olmamasına, başarının ölçümünde de sorunların yaşanmasına sebep olabilmektedir¹⁵.

Gerçekten, gerek öğretim üyesi gerek öğretim üyesi yardımcısı noktalarında akademik personel sayısının birçok hukuk fakültesinde, öğrenim gören öğrenci sayısını karşılayamayacak düzeyde az olması, hiç arzu edilmemesine rağmen öğretim üyelerini çoktan seçmeli test sınavı yapmaya mecbur bırakmakta, bu şekilde yapılan bir ölçüm ise bir hukuk öğrencisi için oldukça önemli olan, bilgisini somut olaya uygulayabilme ile görüşlerini ifade edebilme kabiliyetini ölçme noktalarında yetersiz kalabilmektedir.

C. Uzmanlaşmaya Yönlendiren Bir Ders Programına Duyulan İhtiyaç

Hukuk fakülteleri, öğrencilerin kanunları ve yürürlükteki mevzuatı ezberlediği yerler değildir¹⁶. İyi bir hukukçu, elbette mevzuata hâkim olmalıdır. Ancak, yıllardır mesleğini icra eden bir hukukçudan dahi mevzuatı tamamen bilmesi beklenemez. Hukuk fakültesinde önemli olan, öğrencinin, işlenen konu ile ilgili temel kuralları ve hususları sadece öğrenmiş değil, özümsemiş olması; özellikle ihtiyaç duyacağı doğru ve ayrıntılı bilgiye nereden ulaşabileceğini, bu bilgiyi nasıl kullanabileceğini kavramış olmasıdır. Kısaca hukuk öğretimi hangi bilginin nerede olduğuna ve nasıl ulaşılabileceğine yönelik araştırma

¹⁵ Özen, s. 193-194.

¹⁶ Atar, s. 187; Uşan, M. Fatih, "Adalet (Hukuk) Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar (Klasik Metottan Ayrılma Gerekliliği)", *Adalet Şûrası (10 – 11 Ocak 2018)*, T.C. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No: 58, Ankara 2018, s. 203.

yapma becerilerinin kazandırılmasına odaklanan bir öğretim olmalıdır¹⁷. Bu doğrultuda öğrencilere, fakültenin ilk yıllarından itibaren “sosyal bilimlerde akademik düzeyde araştırma yapma” becerisini kazandırmaya yönelik bir derse yer verilmelidir¹⁸. Yine, “temel insan hakları” ve “hukuk felsefesi” gibi dersler, birkaç döneme sığdırılarak değil, öğrencinin fakülte öğrenimi boyunca edindiği bilgi düzeyiyle paralel şekilde her yıl, ayrıntıya inilerek, genişletilerek teorik ve uygulama düzeyinde verilmelidir¹⁹. Aynı şekilde, matematik ve mantık gibi hukuk fakültesi öğrencilerinin muhakeme becerilerini artıracak derslere de ders programının ilk döneminde yer verilmelidir²⁰.

Hukuk fakültesi öğretim sürecinin yeniden yapılandırılması ile ilgili dile getirilmesi gereken bir diğer husus, ders programının, belirli alanlarda, gerçek anlamda uzmanlaşmayı sağlayacak şekilde yapılandırılması gerektiğidir²¹. Bu doğrultuda, seçmeli dersler, kolayca geçmek amacıyla seçilen dersler olmaktan çıkarılmalı, fakülte öğretiminin ilk üç yılı, tüm öğrencilerin bilmesi gereken temel hukuk öğretimine ayrılmalıdır²². Kültürel faaliyet niteliğindeki seçmeli dersler ile yabancı dil öğrenimi fakülte içi öğretimi süreci dışına çıkarılmalı²³, son yılda ise öğrencilerin belirli alanlarda²⁴ uzmanlaşması sağlanarak mezun

¹⁷ Ayrıca bkz. Özen, s. 197; Karasu, s. 21; Gözler, s. 3025.

¹⁸ Bkz. Karasu, s. 22; Gözler, s. 3029.

¹⁹ Atasoy, Ömer Adil, “Hukuk Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması”, *Yenişafak Gazetesi*, 11 Şubat 2016 tarihli köşe yazısından (<https://www.yenisafak.com/hayat/hukuk-fakultelerinin-yenidendizayni-2077696> (ET: 28.02.2019)). Ayrıca bkz. Özen, s. 194; Karasu, s. 22.

²⁰ Özen, s. 199-200. Ayrıca bkz. 3028.

²¹ Özen, s. 199; Atasoy, “Hukuk Fakültelerinin Yeniden Dizaynı”, *Yenişafak Gazetesi* (11.03.2019). Karş. Uyumaz/Erdoğan, s. 499.

²² Karş. Oğuz, s. 26 vd. Aşağıda önerilen sistemden farklı olarak, yazar, temel eğitimin içeriğinin Roma hukuku, genel hukuk tarihi, tarih, felsefe, ahlak felsefesi, doğal hukuk, sosyoloji, psikoloji, iktisat bilimi, muhasebe, yabancı dil, yabancı hukuk dili, hukukun temellerine giriş ile ileriki sınıflarda okutulmak üzere karşılaştırmalı hukuk, Avrupa hukuku, uluslararası hukuk, hukukun genel teorisi, hukuk felsefesi ve milletlerarası özel hukuk derslerini vermektedir. *Fikrimizce*, hukuk felsefesi, hukukun genel teorisi gibi dersler, ilk yıldan başlayarak mezun olana dek “meslek etiği” başlığı altında kesintisiz bir şekilde detaylandırılarak okutulmalıdır. Bununla birlikte Roma hukukunun içeriğine, her bir derste gerektiği ölçüde girilebilmesi mümkündür. Bu nedenle önerilen sistemde zorunlu ders olarak ayrıca bir Roma hukuku dersine yer verilmemiştir. Roma hukuku dersinin seçimlik ders olarak özel hukuk programlarında yer alması uygun görülmektedir. Türk Hukuk Tarihi dersinin içeriği de Roma hukuku konularını kapsamamaktadır.

²³ Yani öğrencilerin bu alanlardaki kazanımları fakülte dışında, kurs, bireysel çalışma gibi faaliyetlerle sağlanmalıdır. Karş. Gözler, s. 3026.

²⁴ Aşağıda önerilen modül ders örnekleri dışında, uzmanlaşmaya yönelik dersler açısından ayrıca bkz. “...*Hakimlik, Savcılık, Yüksek Mahkemelerde Raportörlük, Avukatlık, Ulusal ve Uluslar arası Hukuk Hakemliği, Hukuku Müşavirliği, Danışmanlık, Bilirkişilik, Girişimcilik; Kamuda, Yerel Yönetimlerde ve Özel Sektörde Yöneticilik; Denetçilik Kaymakamlık, Adli Kolluk Memurluğu, Adli Kolluk Amirliği, Emniyet Müdürlüğü, Noterlik, Dış İşleri Memurluğu, Diplomatik Hukuk Fakültelerinde 2. sınıftan itibaren alınacak zorunlu ve seçmeli derslerin*

olan öğrencilere lisans düzeyinde hukuk fakültesi diploması verilmelidir²⁵.

Yeterli altyapı, öğretim üyesi sayısında yeterlilik ve çeşitlilik sağlandıktan sonra, bir sonraki aşamada, hukuk fakültelerinde öğretim sürecinin beş yıla yayılmasının²⁶ ve son iki yılın uzmanlaşma eğitimine ayrılmasının yararlı olacağını düşünmekle birlikte şimdiki durumda beş yıllık öğretime geçmenin birçok problemi de beraberinde getireceği ve beklenen faydayı sağlamaktan uzak kalacağı fikrindeyiz. Beş yıllık bir ders programı yapılandırmasında, öğrencilere, yüksek lisans düzeyinde diploma verilmesini sağlayacak ders, beceri ve kriterlere ayrıca yer verilebilir²⁷.

Vurgulamak gerekir ki, Adalet Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu 2019 yılına ait Yargı Reformu Stratejisi metninde (Strateji-2019) hukuk fakültelerinde öğretim sürecinin beş yıla yayılmasına yönelik bir hedef öngörülmemiş olmakla birlikte, Yargı Reformu Strateji paketine ilişkin Sayın Cumhurbaşkanının yapmış olduğu açıklamalar arasında hukuk fakültelerindeki öğretim sürecinin gelecekte beş yıla çıkarılmasına yönelik bir hedefin mevcut olduğu görülmektedir²⁸.

Hukuk fakültesi ders müfredatı öyle bir şekilde yapılandırılmalıdır ki, öğrenciler bir önceki yıl işlemiş oldukları konulardan kopmamalı, başarılı olabilmek için sürekli bu konulara ilişkin bilgilerini tazelemek durumunda olmalıdır. Bu nedenle son yılda, "özel hukuk uygulamaları", "kamu hukuku uygulamaları" adı altındaki derslerle, ilk üç yılda kazanılan teorik bilginin pratik çalışmalar ve klinik uygulamalar²⁹ ile özümsemesi desteklenmelidir.

yukarda belirtilen mesleki yöneliş ve uzmanlık alanlarına göre yapılandırılması uygun olacaktır. Her bir öğrencinin, birinci ve isteyenler için ikinci mesleki tercih alanları ile ilgili zorunlu ve seçmeli ders gruplarından oluşacak dersleri alarak eğitim programını tamamlamaları sağlanmalıdır..." (Atasoy, "Hukuk Fakültelerinin YenidenYapılandırılması", Yenişafak Gazetesi (11.03.2019)).

²⁵ Karş. "...Hukuk fakültelerinde öğrencilerin belli bir alan ya da alanlarda uzmanlaşmasını sağlayacak şekilde seçimli dersleri belirleme imkânı sağlanmalı ve seçimli derslerin belli bir alandan seçen öğrenciye diplomasına ek olarak ilgili alanın sertifikası da verilmelidir. Böylece öğrencilerin fakülte aşamasında belli bir konuda uzmanlaşması sağlanmış olur. Ayrıca üniversite giriş sınavında hukuk fakültesini tercih eden öğrenciler, hangi hukuk fakültesinin hangi alanlarda daha iyi olduğunu, hangi alanlarda uzmanlık sertifikası verdiğini bilerek tercih yapmış olacaktır..." (Karasu, s. 24).

²⁶ Oğuz, s. 26. Lisans düzeyinde hukuk eğitiminin altı yıl olması gerektiğine yönelik ayrıca bkz. Uyumaz/Erdoğan, s. 495.

²⁷ Bu noktada da Karasu'nun şu cümlelerine yer vermek isabetli olacaktır: "...Lisansüstü eğitim yetkisi Enstitülerden alınarak fakültele verilmelidir. Böylelikle lisansüstü eğitim hem daha sağlıklı yapılabilecek, hem enstitülerden kaynaklanan bürokratik işlemler son bulacaktır. Ayrıca Yükseköğretim Kurulu'nun yüksek lisans ve doktora eğitiminin niteliğini artırmak amacıyla 21.01.2015 tarihinde 'Lisansüstü Eğitim-Öğretim Programı Açılması ve Yürütülmesine Dair İlkeler' adı altında aldığı kararların etkin bir şekilde uygulanması büyük bir önem arz etmektedir..." (Karasu, s. 24).

²⁸ <https://tccb.gov.tr/konusmalar/353/105577/yargi-reformu-stratejisi-programi-nda-yaptiklari-konusma> (ET: 18.06.2019)

²⁹ Hukuk kliniği kavramı ile ilgili kısaca bkz. Uyumaz/Erdoğan, s. 461 vd.

Öğrenciler bir yandan belirli alanlarda uzmanlaşırken bir yandan da temel konularda güncel gelişmeleri takip etmeye yönlendirilmelidir. Yine öğrenciler, mezun olmadan önce UYAP ile diğer bilişim teknolojilerinin kullanımına yönelik beceriler ile donatılmalıdır.

D. Öğrencileri Sosyal Sorumluluk Projelerine Katılmaya Teşvik Etmek

Hukuk fakültesi öğrencisi, hayattan uzak kalmamalıdır. Fakülte yaşamı boyunca kütüphaneye kapanıp dış dünyayı, toplumun farklı kesimlerinin sorunlarını tanımadan, kısaca hayatı tanımadan, fakülteden mezun olup uygulamaya katılan bir hukukçudan yeterli verim alınacağını beklemek fikrimizce güçtür. Bu doğrultuda, öğrencilerin, fakülteden mezun olmadan önce sosyal yardım hizmeti sunan devlet kuruluşlarının faaliyetlerini desteklemeye, sivil toplum kuruluşlarında görev almaya teşvik edilmeleri sağlanabilir. Örneğin; Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde mültecilerin sorunlarına cevap bulmaya yönelik olarak yürütülen hukuk kliniği uygulaması³⁰ bir açıdan sosyal sorumluluk projesi olup, bu gibi uygulamalarla öğrencilere sosyal duyarlılık ve yardım projelerine katılım imkânı sağlanmalıdır.

IV. HUKUK FAKÜLTELERİ İÇİN DÖRT YILLIK ÖRNEK BİR DERS PROGRAMI TASLAĞI

Öneriler doğrultusunda hazırlanan taslak hukuk fakültesi ders programı şu şekildedir:

1. Sınıf (Güz Dönemi) Dersleri	Dersin Türü	Süresi (T+U)	Kredisi	AKTS Kredisi
Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Bilişim Teknolojileri	Zorunlu	2+0	2.0	4.0
Temel Matematik ve Mantık	Zorunlu	2+0	2.0	3.0
Türk Dili ve Diksiyon Becerisi	Zorunlu	2+0	2.0	3.0
Temel İktisat Bilgisi (Mikro İktisat ve Makro İktisat)	Zorunlu	3+0	3.0	4.0
Devlet Teorisi ve Temel Hak ve Hürriyetler	Zorunlu	3+0	3.0	5.0
Hukuk Bilimine Giriş ve Hukuk Metodolojisi	Zorunlu	4+0	4.0	5.0
Temel Psikoloji ve Sosyoloji	Zorunlu	3+0	3.0	4.0
İnkılap Tarihi	Ortak Zorunlu	2+0	2.0	2.0
Yabancı Dil (Fakülte Dışı Öğretim)	Zorunlu	-	-	-

³⁰ Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesinin bu ve diğer bazı projeleri ile ilgili kısaca bkz. Uşan, s. 207 vd.

Hukuk Fakültelerinde Öğretim Sürecinin Yeniden Yapılandırılması
ve Bir Ders Programı Önerisi
Prof. Dr. Adil ATASOY - Dr. Öğr. Üyesi Püren AKÇAY - Dr. Öğr. Üyesi Emre KIYAK

Yerinde Uygulama (Fakülte Dışı Etkinlik)	Zorunlu	-	-	-
AKTS Kredi Toplamı (Zorunlu): 30 AKTS Kredi Toplamı (Seçmeli): 0 AKTS Kredi Toplamı: 30				

1. Sınıf (Bahar Dönemi) Dersleri	Dersin Türü	Süresi (T+U)	Kredisi	AKTS Kredisi
Özel Hukuka Giriş (Medeni Hukuk ve Borçlar Hukukunun Temel İlkeleri)	Zorunlu	8+0	8.0	10.0
Kamu Hukukuna Giriş (Anayasa Hukuku, İdare Hukuku ve Ceza Hukukunun Temel İlkeleri)	Zorunlu	8+0	8.0	10.0
Türk Hukuk Tarihi	Zorunlu	4+0	4.0	6.0
Meslek Etiği	Zorunlu	2+0	2.0	4.0
Yabancı Dil (Fakülte Dışı Öğrenim)	Zorunlu	-	-	-
Yerinde Uygulama (Fakülte Dışı Etkinlik)	Zorunlu	-	-	-
AKTS Kredi Toplamı (Zorunlu): 30 AKTS Kredi Toplamı (Seçmeli): 0 AKTS Kredi Toplamı: 30				

2. Sınıf (Güz Dönemi) Dersleri	Dersin Türü	Süresi (T+U)	Kredisi	AKTS Kredisi
Aile, Eşya ve Miras Hukuku I	Zorunlu	5+0	5.0	6.0
Türk Anayasa ve İdare Hukuku	Zorunlu	5+0	5.0	6.0
Türk Ceza Hukuku (Genel ve Özel Hükümler) I	Zorunlu	5+0	5.0	7.0
Borçlar Hukuku (Genel ve Özel Hükümler) I	Zorunlu	5+0	5.0	7.0
Meslek Etiği	Zorunlu	2+0	2.0	4.0
Yabancı Dil (Fakülte Dışı Öğrenim)	Zorunlu	-	-	-
Yerinde Uygulama (Fakülte Dışı Etkinlik)	Zorunlu	-	-	-
AKTS Kredi Toplamı (Zorunlu): 30 AKTS Kredi Toplamı (Seçmeli): 0 AKTS Kredi Toplamı: 30				

2. Sınıf (Bahar Dönemi) Dersleri	Dersin Türü	Süresi (T+U)	Kredisi	AKTS Kredisi
Aile, Eşya ve Miras Hukuku II	Zorunlu	6+0	6.0	8.0
Türk Anayasa Yargısı ve İdari Yargı	Zorunlu	2+0	2.0	4.0
Türk Ceza Hukuku (Genel ve Özel Hükümler) II	Zorunlu	6+0	6.0	9.0
Borçlar Hukuku (Genel ve Özel Hükümler) II	Zorunlu	6+0	6.0	9.0
Yabancı Dil (Fakülte Dışı Öğrenim)	Zorunlu	-	-	-

Yerinde Uygulama (Fakülte Dışı Etkinlik)	Zorunlu	-	-	-
AKTS Kredi Toplamı (Zorunlu): 30 AKTS Kredi Toplamı (Seçmeli): 0 AKTS Kredi Toplamı: 30				
3. Sınıf (Güz Dönemi) Dersleri	Dersin Türü	Süresi (T+U)	Kredisi	AKTS Kredisi
Ticaret Hukuku I (Ticari İşletme Hukuku – Şirketler Hukuku)	Zorunlu	6+0	6.0	7.0
İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku (Temel Düzey)	Zorunlu	2+0	2.0	3.0
Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku	Zorunlu	5+0	5.0	6.0
Ceza Usul Hukuku	Zorunlu	3+0	3.0	4.0
Milletlerarası Hukuk	Zorunlu	2+0	2.0	3.0
Milletlerarası Özel Hukuk	Zorunlu	2+0	2.0	3.0
Meslek Etiği	Zorunlu	2+0	2.0	4.0
Yabancı Dil (Fakülte Dışı Öğrenim)	Zorunlu	-	-	-
Yerinde Uygulama (Fakülte Dışı Etkinlik)	Zorunlu	-	-	-
AKTS Kredi Toplamı (Zorunlu): 30 AKTS Kredi Toplamı (Seçmeli): 0 AKTS Kredi Toplamı: 30				
3. Sınıf (Bahar Dönemi) Dersleri	Dersin Türü	Süresi (T+U)	Kredisi	AKTS Kredisi
Ticaret Hukuku II (Kıymetli Evrak Hukuku – Sigorta Hukuku)	Zorunlu	6+0	6.0	7.0
İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku (Temel Düzey)	Zorunlu	2+0	2.0	3.0
Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku	Zorunlu	5+0	5.0	6.0
Ceza Usul Hukuku	Zorunlu	3+0	3.0	4.0
Milletlerarası Hukuk	Zorunlu	2+0	2.0	3.0
Milletlerarası Özel Hukuk	Zorunlu	2+0	2.0	3.0
Meslek Etiği	Zorunlu	2+0	2.0	4.0
Yabancı Dil (Fakülte Dışı Öğrenim)	Zorunlu	-	-	-
Yerinde Uygulama (Fakülte Dışı Etkinlik)	Zorunlu	-	-	-
AKTS Kredi Toplamı (Zorunlu): 30 AKTS Kredi Toplamı (Seçmeli): 0 AKTS Kredi Toplamı: 30				

Hukuk Fakültelerinde Öğretim Sürecinin Yeniden Yapılandırılması
ve Bir Ders Programı Önerisi
Prof. Dr. Adil ATASOY - Dr. Öğr. Üyesi Püren AKÇAY - Dr. Öğr. Üyesi Emre KIYAK

4. Sınıf (Güz Dönemi) Dersleri	Dersim Türü	Süresi (T+U)	Kredisi	AKTS Kredisi
Özel Hukuk Uygulamaları	Zorunlu	4+0	4.0	5.0
Kamu Hukuku Uygulamaları	Zorunlu	4+0	4.0	6.0
UYAP ve Hukukçular İçin Bilişim Teknolojileri	Zorunlu	2+0	2.0	2.0
Modül	Zorunlu	10+0 (2X5)	10.0	15.0
Meslek Etiği	Zorunlu	2+0	2.0	2.0
Yabancı Dil (Fakülte Dışı Öğrenim)	Zorunlu	-	-	-
Sosyal Sorumluluk Projelerine Katılım (Fakülte Dışı Etkinlik)	Zorunlu	-	-	-
AKTS Kredi Toplamı (Zorunlu): 30 AKTS Kredi Toplamı (Seçmeli): 0 AKTS Kredi Toplamı: 30				
4. Sınıf (Bahar Dönemi) Dersleri	Dersim Türü	Süresi (T+U)	Kredisi	AKTS Kredisi
Özel Hukuk Uygulamaları	Zorunlu	4+0	4.0	5.0
Kamu Hukuku Uygulamaları	Zorunlu	4+0	4.0	6.0
UYAP ve Hukukçular İçin Bilişim Teknolojileri	Zorunlu	2+0	2.0	2.0
Resmi Yazışma Kuralları	Zorunlu	2+0	2.0	2.0
Modül	Zorunlu	10+0 (2X5)	10.0	15.0
Yabancı Dil (Fakülte Dışı Öğrenim)	Zorunlu	-	-	-
Sosyal Sorumluluk Projelerine Katılım (Fakülte Dışı Etkinlik)	Zorunlu	-	-	-
AKTS Kredi Toplamı (Zorunlu): 30 AKTS Kredi Toplamı (Seçmeli): 0 AKTS Kredi Toplamı: 30				
Seçimlik Modül Dersler (Özel Hukuk)	Süresi (T+U)	Kredisi	AKTS Kredisi	
Tüketici Hukuku	2	2+0	3+0	
Deniz Ticareti Hukuku I	2	2+0	3+0	
Deniz Ticareti Hukuku II	2	2+0	3+0	
Tahkim Hukuku	2	2+0	3+0	
Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri	2	2+0	3+0	

Müzakere Teknikleri ve Arabuluculuk	2	2+0	3+0
Sağlık Hukuku	2	2+0	3+0
Rekabet Hukuku	2	2+0	3+0
Bilişim Hukuku	2	2+0	3+0
Uluslararası Ticaret Hukuku	2	2+0	3+0
İş Sağlığı ve Güvenliği	2	2+0	3+0
Muhasebe	2	2+0	3+0
İsimsiz Sözleşmeler Hukuku	2	2+0	3+0
Fikri ve Sınai Mülkiyet Hukuku	2	2+0	3+0
Hukuk ve Ekonomi	2	2+0	3+0
Uluslararası Şirketler Hukuku ve Küreselleşme	2	2+0	3+0
Milletlerarası Tahkim Hukuku	2	2+0	3+0
Şirketler Hukukunun Güncel Sorunları	2	2+0	3+0
Yabancılar Hukuku	2	2+0	3+0
Maden Hukuku	2	2+0	3+0
Enerji Hukuku	2	2+0	3+0
Taşıma Hukuku	2	2+0	3+0
Konkordato Hukuku	2	2+0	3+0
İspat Hukukunun Güncel Sorunları	2	2+0	3+0
Tebliğat Hukuku	2	2+0	3+0
Sermaye Piyasası Hukuku	2	2+0	3+0
Avukatlık ve Noterlik Hukuku	2	2+0	3+0
Roma Hukuku	2	2+0	3+0
Avrupa Birliği Hukuku	2	2+0	3+0
İslam Hukuku Özel Hükümler	2	2+0	3+0

Hukuk Fakültelerinde Öğretim Sürecinin Yeniden Yapılandırılması
ve Bir Ders Programı Önerisi
Prof. Dr. Adil ATASOY - Dr. Öğr. Üyesi Püren AKÇAY - Dr. Öğr. Üyesi Emre KIYAK

Seçimlik Modül Dersler (Kamu Hukuku)	Süresi (T+U)	Kredisi	AKTS Kredisi
Kriminoloji	2	2+0	3+0
Bilişim Suçları	2	2+0	3+0
Adli Tıp	2	2+0	3+0
Vergi Ceza Hukuku	2	2+0	3+0
Ceza Yargılamasında Uzlaştırma	2	2+0	3+0
Siyaset Bilimi ve Kamu Diplomasisi	2	2+0	3+0
Hükümet Sistemleri	2	2+0	3+0
Türk Devlet Geleneği	2	2+0	3+0
Vergi Usul Hukuku	2	2+0	3+0
Yerel Yönetimler ve Kent Hukuku	2	2+0	3+0
Uluslararası Kamu Hukukunun Güncel Sorunları	2	2+0	3+0
Çevre Hukuku	2	2+0	3+0
Kamu Maliyesi	2	2+0	3+0
Havacılık ve Uzay Hukuku	2	2+0	3+0
Grafoloji	2	2+0	3+0
İnfaz Hukuku	2	2+0	3+0
Ceza Yargılamasında Delil Toplama Teknikleri	2	2+0	3+0
Siyasi Tarih	2	2+0	3+0
Diplomasi	2	2+0	3+0
Uluslararası İlişkiler ve Uluslararası Örgütler	2	2+0	3+0
İnsancıl Kamu Hukuk	2	2+0	3+0
Uluslararası Deniz Hukuku	2	2+0	3+0
Uluslararası Ceza Hukuku	2	2+0	3+0
İslam Kamu Hukuku	2	2+0	3+0
Kamu Yönetimi	2	2+0	3+0

Seçimlik Modül Dersleri (Mali Hukuk)	Süresi (T+U)	Kredisi	AKTS Kredisi
İktisat Tarihi	2	2+0	3+0
Finansal Muhasebe	2	2+0	3+0
Makro İktisat	2	2+0	3+0
Kamu Maliyesi	2	2+0	3+0
Maliyet Muhasebesi	2	2+0	3+0
Para Teorisi ve Politikası	2	2+0	3+0
Küresel Kamu Maliyesi	2	2+0	3+0
Vergi Uygulamaları	2	2+0	3+0
Bütçe Teorisi ve Uygulaması	2	2+0	3+0
Vergi Ceza Hukuku	2	2+0	3+0
Uygulamalı Ekonometri	2	2+0	3+0
Finansal Yönetim	2	2+0	3+0
Karşılaştırmalı Vergi Sistemleri	2	2+0	3+0
Şirketler Hukuku	2	2+0	3+0
Yerel Yönetimler Maliyesi	2	2+0	3+0
İslam Mali Hukuk Sistemi	2	2+0	3+0
Uluslararası Mali Hukuk	2	2+0	3+0

V. ÖRNEK DÖRT YILLIK DERS PROGRAMINDA YER ALAN ZORUNLU DERSLER VE İÇERİKLERİNE İLİŞKİN ÖNERİLER

A. Önerilen sistemde öğrenciler için mezuniyet koşulları:

1. Seçtikleri modül seçmeli dersler (kamu hukuku, özel hukuk, mali hukuk) kapsamında aldıkları dersler dahil olmak üzere toplam 240 AKTS'den oluşan ders yüklerini başarı ile tamamlamış olmak,

2. Fakülteye girişte seçmiş oldukları yabancı dilde YDS sınavından "55 puan" veya denkliği kabul edilen sınavlardan eşdeğer puan aldığını gösteren belgeye sahip olmak.

Bu ders programının tam anlamıyla uygulanabilmesi için, hukuk fakültelerinin yeterli altyapıya ve akademik kadroya sahip olması zorunludur. Bu noktada atılması gereken adımlar arasında, hukuk fakültesi kontenjanlarının azaltılması³¹, öğretim üyesi sayısının artırılması, öğrencilerin yeterli danışmanlık alabileceği oranda öğretim üyesi istihdamını sağlamak ve nitelikli öğretim üyesi yetiştirilmesine öncelik verilmesi gelmektedir³².

Taslak ders programında belirtilen derslerin kredileri ve AKTS karşılıkları sadece birer öneri mahiyetindedir. Derslerin kredilerinin AKTS karşılıklarının Bologna sürecine uygun şekilde belirlenmesi için kapsamlı bir çalışma gerekmektedir.

B. Önerilen Zorunlu Dersler ve İçerikleri:

Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Bilişim Teknolojileri:

Bu ders öğrencilere, sosyal bilimlerde bilimsel araştırma yöntemleri ayrıntılı bir şekilde öğretilmeli, ayrıca kelime işlemci ile hesap tablosu uygulamalarını iyi düzeyde kullanmalarına imkân tanıyacak bilgiler verilmelidir. Böylelikle öğrenciler, literatür taramasının ve akademik araştırmanın nasıl yapıldığı, akademik düzeyde hazırlanan bir çalışmanın nasıl olması gerektiği hususunda ön bilgiye sahip olabilecektir.

Temel Matematik ve Mantık:

Bu ders hukuk fakültelerinde ortak zorunlu dersler arasında yer almalıdır. Böylelikle öğrencilerin muhakeme yeteneklerini geliştirmelerine lisans öğrenimi düzeyinde de katkı sağlanabilir³³.

Türk Dili ve Diksiyon (Konuşma) Becerisi:

Bu dersin zorunlu ders olarak verilmesi gereğinin en önemli sebeplerinden biri hukuk öğrencilerinin geliştirmesi gereken en önemli becerilerden birinin, gerek yazılı gerek sözel olarak kuvvetli bir üsluba ve beceriye sahip olması gerçeğidir. Bu becerinin kazanılmasının birinci boyutu, öğrencinin hukuk terminolojisine hâkim olarak, hukuki kavramları yerli yerinde kullanabilme becerisi ki, bu ancak hukuk öğretiminde olgunlaştıktan sonra kazanılabilir; ikinci boyutu da, öğrencinin temel dil ve anlatım kurallarını kazanma becerisidir.

³¹ Bkz. Uyumaz/Erdoğan, s. 497.

³² Atar, s. 186; Özen, s. 201.

³³ Emiroğlu, Haluk/Görgülü, Nisan, "Hukukun Matematiksel Olarak İfade Edilmesi", *AÜHFD*, 62(1), 2013, ss. 73-92; Demir, Abdullah, "Mantıkta Tanım ve Hukuk Açısından Önemi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* (Cevdet Yavuz'a Armağan Sayısı), 22(3), 2016, ss. 3219-3229; Balkır, Gönül/Apaydın, Eylem, "Hukuk Eğitimi ve Matematik", 2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications, 27-29 April 2011, Antalya-Turkey (<https://cdn.ogrenmen.com/wp-content/uploads/2016/02/132.pdf>)

Bu derste temel dil ve anlatım kuralları, hukuk metinleri esas alınarak işlenmeli, öğrencilerin hukuki metinlere aşina olması sağlanmalı ve hatta ders içeriğinde hızlı okuma teknikleri³⁴ ile diksiyon eğitimine yer verilmelidir. Böylelikle öğrencilerin, nefes kullanma ve kelimeleri doğru telaffuz edebilme becerilerini geliştirebilmeleri desteklenmelidir. Vurgulamak gerekir ki, Adalet Bakanlığı tarafından yayınlanan 2019 yılı Yargı Reformu Stratejisi metninde de “Hukuk Türkçesi” adında zorunlu bir derse müfredatta yer verilerek hukuk öğrencilerine basit, anlaşılır, kesin, standart bir hukuk Türkçesi kazandırılması hedeflenmiştir³⁵.

Devlet Teorisi ve Temel Hak ve Hürriyetler:

Bu ders, öğrencilerin, fakülte boyunca her dönem alması planlanan “Meslek Etiği” dersine hazırlık oluşturmaktadır. Bu ilk basamakta, doğrudan konu ile ilgili metinlerin ezberletilmesi yerine, öğrencilerin konuya ilgisinin artırılması amacıyla, onlara bu alandaki temel kavramlar ile ilgili sorular sorulması düşünmeye ve araştırmaya yönlendirilmeleri açısından faydalı olacaktır. Bu ders şu anda hukuk fakültelerinde okutulan hukuka giriş dersinden daha geniş kapsamlı olarak verilmeli ve ders içeriğinde tek bir kitaba bağlı kalınmamalıdır.

Temel Psikoloji ve Sosyoloji:

Bu ders öğrencilerin, fakülte boyunca her dönem alması planlanan “**Meslek Etiği**” dersine ilk hazırlık oluşturmakta olup bu derste öğrencilere psikolojinin ve sosyolojinin temel kavramları öğretilmelidir.

Yabancı Dil Dersi:

Üniversitelerde, yabancı dil öğreniminde verimliliğin artırılması amacıyla, şu anda yapıldığı gibi “uzaktan eğitim” veya “yüz yüze eğitim” modelinin aksine, söz konusu dersler, fakülte müfredatı dışına itilmeli ve uluslararası geçerliliği olan dil sınavlarından belirli bir düzeyde başarılı olmak mezuniyet şartı haline getirilmelidir. Öğrenci “fakülte dışı öğrenim” olarak ister kursa giderek ister evde çalışarak, esnek bir şekilde bu mezuniyet şartını yerine getirebilmelidir. Kredisiz olan bu etkinlikler, lisans öğrenimi boyunca sorgulanmamalı, ancak öğrenci mezun olabilmek için, ister mezuniyet aşamasında ister daha birinci sınıfta iken, TOEFL, YDS gibi geçerliliği kabul edilen sınavlardan “fakülte yönetim kurulunca” belirlenen bir düzeyin üstünde başarı sağlamış olmalıdır. Bunun gibi kültürel faaliyetler de, fakülte ders müfredatı dışına çıkarılmalıdır.

Özel Hukuka Giriş (Medeni Hukuk ve Borçlar Hukukunun Temel İlkeleri):

Bu derste öğrencilere, kademeli olarak önce medeni hukukunun genel hükümleri, sonra sırasıyla kişiler hukuku ile borçlar hukukunun genel prensipleri

³⁴ Yalçın, Alemdar/Erdoğan-Çeltik, Seher/Altınok, Şadan. (2017). Hukuk Fakültesi Öğrencilerinin Hızlı Okuma Becerilerinin Değerlendirilmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 2017, ss. 100-114)

³⁵ Bkz. *Strateji-2019*, s. 40.

öğretilmelidir. Borçlar hukukunun temel ilkeleri kısmında “sözleşme yapma özgürlüğü” gibi temel prensipler ayrıntılı bir şekilde işlenerek öğrencilerin bu ilkeleri özümsemesine olanak sağlanmalıdır. Buna mukabil, Türk borçlar hukukunun genel hükümleri ikinci sınıfın birinci döneminde ele alınmalıdır.

Kamu Hukukuna Giriş (Anayasa Hukuku, İdare Hukuku ve Ceza Hukukunun Temel İlkeleri):

Bu derste öğrenciler, kademeli bir şekilde, yani sırasıyla, kamu hukukunun temel alanları olarak nitelendirilebilecek anayasa hukuku, idare hukuku ve ceza hukukunda geçerli olan temel ilkeleri işlemelidir.

‘**Meslek Etiği**’ dersleri, her dönem, öğrencinin bilgi seviyesine göre ele alınmalıdır. Öğrenciler bu husustaki bilgiyi sadece fakültenin ikinci veya üçüncü sınıfında değil, her dönem almalıdır. Önerilen sistem de bu perspektifte “Meslek Etiği” gibi daha genel bir başlık altında hukuk sosyolojisi ve felsefesi ile bağlantılı konuların her dönem, öğrencilerin bilgi dağarcığı ile paralel şekilde işlenmesini hedeflemektedir.

‘**Aile, Eşya ve Miras Hukuku**’ dersinde öğrenciler, kademeli olarak sırasıyla aile, eşya ve miras hukuku konularını temel düzeyde işlemelidir. Ancak 7. yarıyıldan itibaren “özel hukuk modülünü” seçen öğrenciler, söz konusu modül kapsamında alacakları derslerle bu alanlara ilişkin bilgi dağarcıklarını genişletebilmelidir.

‘**Türk Ceza Hukuku (Genel ve Özel Hükümler)**’ dersinde öğrenciler, kademeli olarak ceza hukukunun genel ve özel hükümlerini sırasıyla, temel düzeyde ele almalıdır.

‘**Borçlar Hukuku (Genel ve Özel Hükümler)**’ dersinde öğrenciler, kademeli olarak borçlar hukukunun genel ve özel hükümlerini sırasıyla, temel düzeyde ele almalıdır.

‘**Ticaret Hukuku I ve Ticaret Hukuku II**’: Dersinde, öğrenciler bir yıl boyunca ticari işletme, şirketler hukuku ve kıymetli evrak hukuku ve sigorta hukukunu temel düzeyde görmelidir. Bu derste hangi konuların detaylandırılıp hangi konuların yüzeysel geçileceği dersi veren öğretim elemanı tarafından tespit edilmelidir. Buna mukabil, 7. yarıyıldan itibaren “özel hukuk modülünü” seçen öğrenciler, ileri düzey ticaret hukuku dersleri ile bu alandaki bilgi dağarcığını genişletebilmelidir.

‘**İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku**’: Dersinde öğrenciler, bir yıl boyunca söz konusu alana ait konuları temel düzeyde işlemelidir. Buna mukabil, 7. yarıyıldan itibaren “özel hukuk modülünü” seçen öğrenciler, ileri düzey iş ve sosyal güvenlik hukuku dersleri ile bu alandaki bilgi dağarcığını genişletebilmelidir.

‘**Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku**’ dersinde öğrenciler, bir yıl boyunca gerek medeni usul gerek icra ve iflas hukuku konularını kademeli olarak öğrenmelidir. Ders için ayrılan “haftalık ders saati” göz önüne alındığında,

ders kapsamına giren konuların yeterli düzeyde işlenmesine bir engel olmadığı görülebilecektir.

“Ceza Usul Hukuku” dersinde öğrenciler, bir yıl boyunca ceza usul hukuku konularını öğrenmelidir. Ders için ayrılan “haftalık ders saati” göz önüne alındığında, ders kapsamına giren konuların yeterli düzeyde işlenmesine bir engel olmadığı görülebilecektir.

Önerilen sistemde, **‘Milletlerarası Özel Hukuk’** ve **‘Milletlerarası Hukuk’** derslerini, belirli bir düzeyde hukuk bilgisine sahip olan öğrencilerin alması hedeflenmektedir. Bu nedenle, anılan derslere altıncı ve yedinci yarıyıldan yer verilmiştir.

“Özel Hukuk Uygulamaları” dersinde öğrencilerin, o zamana kadar öğrendikleri özel hukuk alanına ait tüm derslere ilişkin pratik çalışmalar çözmesi ve klinik hukuk faaliyetleri yürütmeleri hedeflenmiştir. Pratik çalışmalar (ve klinik hukuk faaliyetleri) bu döneme bırakılarak, öğrencilerin basit olaylar değil, uygulamada karşılaşılabilecekleri kompleks olayları –özel hukukun farklı alanlarında öğrendikleri bilgileri harmanlayarak– ele almalarına imkan sunulmuş olacaktır. Ayrıca öğrenciler, daha önceki dönemde işledikleri konulardan mezun olana kadar kopmamış olacaktır.

“Kamu Hukuku Uygulamaları” dersinde öğrencilerin, o zamana kadar öğrendikleri kamu hukuku alanına ait tüm derslere ilişkin pratik çalışmalar çözmesi ve klinik hukuk faaliyetleri yürütmeleri hedeflenmiştir.

“UYAP ve Hukukçular İçin Bilişim Teknolojileri” dersi ile öğrencilerin, hem UYAP hem de yaygın olarak kullanılan hukuk otomasyonları ve karar destek mekanizmaları, süreç yönetimi gibi yazılımları kullanma becerilerini arttırmaları hedeflenmektedir.

Öneri mahiyetindeki müfredatta yer alan “yerinde uygulama” dersi ile birinci sınıftan itibaren mesleki uygulamaları tanımak amacıyla kamu hukuk müşavirliklerinde, ticaret şirketlerinin hukuk bürolarında, sivil toplum kuruluşlarında, adliyelerde ve yerel yönetim idarelerinin hukuk birimlerinde uygulamaya yönelik çalışmalar içerisinde yer almaları sağlanarak, öğrencilerin mesleki uygulamalara aşina olmaları hedeflenmiştir. Zorunlu olmakla birlikte ders kredisi olmayan bu uygulamalar için öğrencilerin ders programı hazırlanırken, haftada bir günün boş bırakılmasının isabetli olacağı kanaatindeyiz.

“Sosyal Sorumluluk Projelerine Katılım” dersi ile fotoğrafçılık, spor gibi kültürel faaliyetlerde bulunmanın yanı sıra, sosyal yardım projelerine aktif olarak katılmış olmak da, önerilen sistemde, bir mezuniyet şartı olarak düzenlenmiştir. Böylelikle öğrencilerin, topluma her alanda katkı sunabilecek donanıma sahip olmaları teşvik edilmiştir. Bu kapsamda öğrenciler, sosyal yardım projesi yürüten sivil toplum örgütlerine üye olup bu kuruluşlarca gerçekleştirilen projelere aktif olarak katılabilecekleri gibi bu yönde bireysel faaliyetlerde de bulunabilecektir.

“Resmi Yazışma Kuralları” dersi ile öğrenciler, resmi yazışmalarda uygulanan usulleri ayrıntılı bir şekilde öğrenecek ve staj dönemi dâhil olmak üzere mesleklerinin ilk yıllarında büyük bir kolaylık elde edeceklerdir.

Modül dersler, öğrencinin yöneleceği ilgi alanına göre belirlenmiştir. Önerilen sistemde, öğrencinin seçmiş olduğu “uzmanlık modülünden” ikişer kredilik toplam on seçmeli dersi seçmesi esası benimsenmiştir. Böylelikle öğrencinin belirli alanlarda uzmanlaşması hedeflenmiştir. Belirtmek gerekir ki, modül dersler tespit edilirken, öğrencinin diğer fakültelerdeki dersleri almasına da olanak sağlanabilir. Mesela öğrenci diploması dersini, uluslararası ilişkiler bölümünden alabilir. Ancak bunun için, Üniversite ve Fakültelerde, “Üniversite seçimlik”, “Fakülte seçimlik” ders havuzlarının oluşturulması gerekecektir. Burada belirtilen “modül dersler” örnek olarak gösterilmiştir. Daha kapsamlı bir çalışma ile modül dersler ve içeriklerine ilişkin daha ayrıntılı bir düzenleme yapılabilir.

“Sosyal Sorumluluk Projelerine Katılım” ve “Yerinde Uygulama” derslerine ek olarak öğrencilerin, eğitimin üçüncü ve dördüncü senesinde “yaz stajı” veya “staj” adı altında, adliyelerde, avukatlık bürolarında veya hukuk mesleği icra edilen özel veya kamu iş yerlerinde en az yirmi iş günü devam edecek bir staj ile mesleki bilgi ve tecrübe kazanması da önemli olacaktır.

VI. HUKUK FAKÜLTESİ KÜTÜPHANELERİNİN YETERLİ KAPASİTEYE KAVUŞTURULMASI

Birkaç istisna örnek dışında, hukuk fakültelerinin kütüphaneleri de ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern anlayışla oluşturulmuş, akademik çalışmalar için yeterli düzeyde kütüphaneler kurulmadan bir hukuk fakültesinin kurulması ve hatta fakülteye öğrenci alımı yapılması, izahı mümkün olmayan bir durumdur. Bu noktada –vakit kaybetmeksizin- yapılması gerekenler, arşivcilik ve kütüphane hizmetlerinin uluslararası standartlara adaptasyonunun sağlanması, basılı olduğu kadar elektronik veri tabanlarının da satın alınması yoluyla zenginleştirilmesi³⁶ ve bir hukuk fakültesi kurulabilmesi için kütüphanede bulunması zorunlu kaynak türü ve sayısına yönelik yeterli düzeyde somut ölçütlerin tespit edilmesidir.

VII. HÂKİMLİK, SAVCILIK, AVUKATLIK VE NOTERLİK MESLEKLERİNİN DURUMU VE YAPILMASI GEREKEN DÜZENLEMELER

Ülkemizin sadece hukuk uygulayıcılarına değil, nitelikli hukuk uygulayıcılarına “hukukçulara” ihtiyacı olduğu bir gerçektir. Ülkemizde hâlihazırda birçok hukuk fakültesinin mevcut olması ve bunlar arasında yeterli düzeyde bir eğitim - öğretim standardından bahsetmenin kolay olmaması karşısında, söz konusu standardı sağlamak üzere hukukçu unvanının kullanılması için bir “merkezi

³⁶ Özen, s. 198.

sınav sisteminin” getirilmesi zorunludur. Bu sınav, avukat veya hâkim ya da savcı olabilmek için değil, söz konusu mesleklere kabul sınavlarına başvurmak noktasında bir ön şart teşkil etmek üzere getirilmelidir.

Bu doğrultuda, uygulamaya geçmesi beklenen “1. Yargı Reformu Paketi” Adalet Bakanlığı tarafından TBMM’ne sevk edilmiş ve 17/10/2019 tarihli ve 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair *Torba* Kanun’un 3 üncü, 4 üncü, 5 inci ve 6 ıncı maddeleri ile 19/3/1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu, 18/1/1972 tarihli ve 1512 sayılı Noterlik Kanunu, 24/2/1983 tarihli ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu ve son olarak 4/11/1981 tarihli ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nda değişikliklere gidilerek *avukatlık, hâkimlik, savcılık, noterlik* meslekleri “hukuk mesleği” olarak kabul edilerek, **hâkim adaylığı sınavına girmek, avukatlık veya noterlik stajına başlayabilmek için, “hukuk mesleklerine giriş sınavında” veya “idari yargı ön sınavında” başarılı olmak şartı** getirilmiştir.

Vurgulamak gerekir ki, avukatlık, noterlik ve adli yargı hâkim ve savcılığı hâlâ hukuk fakültesi mezunlarına hasredilen meslekler olmakla birlikte, hukuk bilgisine programlarında yeterince yer veren siyasal bilgiler, idari bilimler, iktisat ve maliye alanlarında en az dört yıllık yükseköğrenim yapmış veya bunlara denkliği kabul edilmiş yabancı öğretim kurumlarından mezun olanlar da, artık, idari yargı hâkim adaylığı sınavına girmeden önce, bu mesleği seçen hukuk fakültesi mezunları gibi, “idari yargı ön sınavına” girip bu sınavda başarılı olmak durumundadır.

Yukarıda anılan *Torba* Kanun ile 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’na eklenen geçici madde 80 uyarınca “**Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı**” ile “**İdari Yargı Ön Sınavı**”nda başarılı olma şartı, ilgili yükseköğretim kurumlarına söz konusu değişikliğin yürürlüğe girdiği tarihten sonra kayıt yaptıranlar hakkında uygulanacaktır.

7188 sayılı *Torba* Kanun uyarınca getirilen yeni düzenlemeye göre, hukuk mesleklerine giriş sınavında, sınava girecek adayların, Anayasa Hukuku, Anayasa Yargısı, İdare Hukuku, İdari Yargılama Usulü, Medeni Hukuk, Borçlar Hukuku, Ticaret Hukuku, Hukuk Yargılama Usulü, İcra ve İflas Hukuku, Ceza Hukuku, Ceza Yargılama Usulü, *İş Hukuku, Vergi Hukuku, Vergi Usul Hukuku, Avukatlık Hukuku, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi, Türk Hukuk Tarihi* alanlarındaki bilgileri ölçülecektir. “İdari yargı ön sınavına” girecek adayların ise, Anayasa Hukuku, Anayasa Yargısı, İdare Hukuku, Türk İdari Teşkilatı, İdari Yargılama Usulü, Medeni Hukuk, Borçlar Hukuku (Genel hükümler), Ticari İşletme ve Şirketler Hukuku, Hukuk Yargılama Usulü, Ceza Hukuku (Genel hükümler), Ceza Yargılama Usulü, Vergi Hukuku, Vergi Usul Hukuku, Maliye ve Ekonomi, *İmar ve Çevre Hukuku, Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi* alanlarındaki bilgileri ölçülecektir.

Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı yılda en az bir defa, İdari Yargı Ön Sınavı ise iki yılda en az bir defa olacak şekilde Adalet Bakanlığı ile imzalanacak protokole göre Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı tarafından yapılacaktır. Test şeklinde icra edilecek sınavlarda çoktan seçmeli en az yüz soru sorulup ve yüz puan üzerinden en az yetmiş puan alanlar başarılı sayılacaktır (2547 sayılı Kanun ek madde 41).

Birinci yargı reformu paketi çerçevesinde 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununa eklenen “Ek 41. Madde” ile “Hukuk Mesleklerine Giriş Sınavı” ve “İdari Yargı Ön Sınavında” sorulacak soruların tespit edileceği, kanunda sayılarak belirtilen hukuk derslerinin konu, alan ve içerikleri aynı zamanda “Hukuk Fakülteleri” ve “Diğer Sosyal Bilimler” alanında eğitim-öğretim yapan fakültelerin zorunlu ders program ve içeriklerini de en az olması gereken şekliyle belirlemiş ve düzenlemiştir diyebiliriz.

Adli ve idari yargı hâkimi yetiştirme imkânı sağlanan fakülteler ve akademik birimler ders programlarını, mesleki seçme ve değerlendirme sınavlarında sorulacak soruların oluşturduğu alanları daha çok dikkate alacak şekilde yeniden değerlendirmek yoluna gideceklerdir. Bu düzenleme genel bir kapsam belirlemesi ve bir “zorunlu dersler yelpazesi” oluşturması bakımından önemlidir. Ancak hukuk bilgisinin gelişen ve değişen ihtiyaçları da dikkate alınarak ilgili sınavların, güncellenen yeni bilgiler ve yasal düzenlemeler çerçevesinde hazırlanması yoluna gidilmelidir.

Çok gerekli olduğunu ve kısa zamanda uygulamaya geçilmesini düşündüğümüz bir başka husus da, belirli bir müddet “hâkim ve savcı yardımcılığı” statüsünde görev yapmış olan adayların, hâkimlik, savcılık kürsüsüne oturmasını sağlayan bir kariyer yapılanmasına gidilmesi gerektiğidir. Bu nedenle, karşılaştırmalı hukuktaki ve tarihimizdeki örneklerden yararlanılarak ülkemiz gereksinimlerine uygun şekilde hâkim ve savcı yardımcılığı kadroları gecikmeksizin ihdas edilmelidir³⁷.

Hâkim yardımcılığı müessesesinin getirilmesi ve hâkimlik mesleğinin bir kariyer mesleği olmasını destekleyecek şekilde, hâkimlerin belirli bir alanda uzmanlaşmasının önünün açılması hukuk uygulamamız için son derece önemlidir. Bu doğrultuda, hâkimlik stajından sonra, belirli bir süre hâkim yardımcısı olarak çalışmayan adayların, kürsüye oturmasına izin verilmemeli, mesleğe başlayan hâkimlerin tüketici hukuku, iş hukuku, aile hukuku, bilişim hukuku gibi belirli bir alanda uzmanlaşmalarına imkân tanınmalı³⁸ ve özellikle, yer değiştirme usulleri de bu uzmanlaşmayı destekleyecek nitelikte olmalıdır.

Uzun bir süre tüketici mahkemesi hâkimliği vazifesini üstelenen bir hukukçunun, bu alandaki bilgi birikiminin ve mesleki deneyiminin neredeyse

³⁷ Bkz. *Strateji-2019*, s. 40 vd.

³⁸ Bkz. *Strateji-2019*, s. 48 vd.

hiçbir işe yaramayacağı bilinen ceza mahkemesi hâkimliğine atanmasının önüne geçecek düzenlemelere yer verilmelidir. Günümüzde hukukun her alanının başlı başına bir disiplin haline gelmeye başlaması, uyuşmazlıkların ve bunların çözümü için kullanılan mevzuatın karmaşık bir yapıya bürünmesi karşısında, hâkimlerden, hukukun her alanında bir davayı çözümlenecek düzeyde engin bir bilgi birikimine sahip olmalarını beklemek oldukça zordur.

Önerilen sistemin bazı zorluklarının da olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Çünkü bir hâkim, belirli bir hukuk uyuşmazlığını çözerken hukukun birçok farklı alanından bilgiye ve tecrübeye ihtiyaç duyabilmektedir. Bu nedenle, iyi bir hâkim olabilmek, aslında hukukun her alanında belirli bir düzeyde bilgi birikimini gerektirmektedir. Diğer deyişle hâkimlerin, hukukun farklı alanlarında sahip olduğu bilgi birikiminin tazeliğini koruması için baktığı davaların çeşitliliği de önem arz etmektedir. Şu halde nihai bir çözüm tarzı olarak, hâkim yardımcılığından mesleğe alınan hâkimlerin mevcut sistemde olduğu gibi birkaç yıl çapraz yetkilendirme ile farklı mahkemelerde görev yapması esası korunup sonrasında belirli alanlarda uzmanlaşmaları teşvik edilebilmesi uygun bir çözüm olacaktır.

SONUÇ

Mevcut hukuk öğretimimize ilişkin sorunlarımızın birçok yönden ele alınması ve değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte hukuk öğretimimizin odak noktası haline gelen öncelikli sorunumuzun, yeterli akademik ve fiziki altyapıya sahip olmayan; yeterli sayıda ve düzeyde öğretim üyesine kavuşturulmadan öğretime başlayan fakülteler olduğunu söylemek mümkündür. Elbette emeklemeden koşmak mümkün değildir, bu nedenle yeni fakültelerin kurulmasına mutlak şekilde karşı olmamak gerekir. Bu noktada göz önünde bulundurulması gereken temel husus, söz konusu fakültelerin akademik altyapıya kavuşturulduktan sonra öğretim hizmeti sunmaya başlaması ve tahsis edilen kontenjanın da mevcut akademik kadro ile orantılı olmasıdır.

Yeterli altyapıya sahip hukuk fakültelerine sahip olursa dahi, iyi bir hukuk öğretiminden bahsedebilmenin temel koşulu, bu fakülteye gelen öğrencilerin yeterli bir ilk ve ortaöğretim sürecinden geçmiş olması, diğer deyişle hukuk öğreniminin gereksinimlerini karşılayabilecek zihinsel ve entelektüel altyapıya sahip olmalarıdır. Ayrıca, sadece hukuk öğrenimi için değil, tüm mesleki eğitimler için önemli olan bir başka husus, fakülte sıralarına oturan öğrencilerin belirli bir isteklilik ve benimseyiş hali içinde olmalarıdır. Üniversite sırasına oturan öğrencinin, seçiminden mutlu, geleceğinden emin ve mesleğini ahlaki kurallara bağlı olarak, bağımsız ve tarafsız icra edebilecek manevi olgunluk düzeyinde olması önemlidir.

İyi bir hukuk öğretiminden bahsedebilmenin ikinci koşulunun, uzmanlaşmaya elverişli ve uygulama becerisini kazandırmaya yönelik çalışmalarla desteklenmiş bir hukuk fakültesi ders programına sahip olunmasıdır. Bu doğrultuda, öğretime dile getirilen görüşler çerçevesinde hukuk fakültesi ders programları yeniden yapılandırılmalı ve bu yapılandırmada öğrencilerin belirli alanlarda uzmanlaşmalarının önünü açmak odak noktası haline getirilmelidir. Bu noktada ifade edilmesi gereken önemli bir husus, hukuk fakültesi kütüphanelerinin günümüz akademik gereksinimlerini karşılayabilecek bir düzeye getirilmesi gerektiğidir.

Çalışmamızda mesleki uzmanlaşmayı belli bir ölçüde sağlayacağını düşündüğümüz ders ve hukuk mesleği alanlarını daha belirgin olarak ortaya çıkarmaya çalıştık. Seçimlik dersler ve uygulamalar ile mesleki uzmanlaşmanın lisans düzeyinde başlaması gerektiğini vurguladık.

Hukuk öğretimimiz gibi, hâkimlik, savcılık ve avukatlık mesleklerine kabullerin ve bu mesleklerin kariyer mekanizmasının da yeniden yapılması gerekmektedir. Bu doğrultuda gecikmeksizin, hâkim yardımcılığı statüsü ihdas edilmeli ve hâkimlik mesleği kariyeri, belirli alanlarda uzmanlaşmayı destekleyen bir süreci ifade edecek şekilde yeniden yapılandırılmalıdır. Mevcut eğitim standartlarımız dikkate alındığında, 17/10/2019 tarihli ve 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair *Torba* Kanun'un çeşitli kanunlarda getirmiş olduğu değişikliklerle sistemimize getirilen hukuk mesleklerine giriş sınavı ile idari yargı ön sınavı da gecikmeksizin uygulamaya geçirilmelidir.

Cumhurbaşkanlığı himayesinde, 10 - 11 Ocak 2018 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirilen "Adalet Şurasında" da yukarıda dile getirilen sorunlar dâhil olmak üzere, hukuk öğretimi ile ilgili sorunlar tekrar tartışmaya açılmış ve çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır. Kısa süre önce Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan "2019 Yılı Yargı Reformu Stratejisi" metni, yargı dünyamıza ilişkin birçok sorunun yanı sıra hukuk öğrenim sistemimizin aksaklıklarına yönelik olarak da oldukça önemli tespitler, hedefler ve çözüm önerileri içermektedir. Bu noktada yapılacak olan, söz konusu çözüm önerilerinin ve diğer paydaş görüşlerinin değerlendirilerek hukuk öğretimimizde kapsamlı bir reformun gerçekleştirilmesidir.

Hukuk dünyamızdaki birçok yeniliğe oldukça yakın bir geçmişte adım atmayı başarabildik. Hâlâ bu yenilikleri hayata geçirme ve adaptasyon süreci yaşamaktayız. Hukuk öğretimimizin de kapsamlı bir reforma ihtiyacı olduğu açık olup gecikmeksizin bu alandaki yenilikleri hayata geçirebilmeli ve uyum sağlama sürecini ileriki nesillere ertelememeliyiz.

Bu çalışma dolayısıyla ulaştığımız önemli bir sonuç ise, çalışmamızın önemli bir kısmını oluşturan dört yıllık bir hukuk fakültesi ders programı önerisi ve bu programda yer almasını düşündüğümüz dersler ve etkinlikler konusunda,

“Yargı Reformu Paketinin” bir parçası olan, 17.10.2019 tarih ve 7188 Sayılı “Torba Kanun” ile getirilen mesleki düzenlemeler ışığında daha ayrıntılı ve bir araştırmaya duyulan ihtiyaçtır.

Çeşitli hukuk mesleği gruplarını; Hukuk Fakülteleri yöneticileri ve öğretim üyelerini, Adalet Bakanlığı Temsilcilerini, Türkiye Adalet Akademisi yönetici ve öğretim üyelerini, adli ve idari yargı hâkimlerini, Baro temsilcisi ve Avukatları, Noterleri ve hukuk fakültesi öğrencilerini içine alan bir araştırma evreni içinde, görüşme (mülakat) veya anket uygulama yöntemlerini kullanarak hukuk fakülteleri ders programlarında yer alması gereken dersler, derslerin özellikleri, içerikleri; hukuk mesleğinde uzmanlaşma, yargı reformu paketleri ile kanunlaşan yeni düzenleme ve uygulamalar ile diğer güncel konularda daha katılımcı bir görüş oluşturma çalışması yapmanın yararlı olacağını belirtmek isteriz. Yazarlar olarak, bu amaca yönelik bir çalışmanın bir proje dâhilinde yapılması konusunda harekete geçmeyi düşünmekte ve planlamaktayız. Böyle bir araştırmada yer almayı düşünen hukukçu ve meslektaşlarımızla birlikte çalışmaktan memnunluk duyacağımızı ifade etmek isteriz.

KAYNAKÇA

- Alıcı, Adil Halid/Van, Nurettin, “Ortaokullarda Okutulan ‘Hukuk ve Adalet’ Dersinin Öğrenciler Üzerinde Hukuka Yönelik Duyuşsal Eğilimler Algısına Etkisi”, *Journal of Europe - Middle East Social Science Studies*, 2(1), 2016, ss. 107-131.
- Atar, Yavuz, “Adalet Bilinci ve Hukuk Eğitimi”, *Adalet Şûrası (10 – 11 Ocak 2018)*, T.C. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No: 58, Ankara 2018.
- Atasoy, Ömer Adil, “Hukuk Fakültelerinin Yeniden Yapılandırılması”, *Yenişafak Gazetesi*, 11 Şubat 2016 tarihli köşe yazısı (<https://www.yenisafak.com/hayat/hukuk-fakultelerinin-yeniden-dizayni-2077696> (ET: 28.02.2019))
- Atasoy, Ömer Adil, “İmam-ı Azam Ebu Hanife Hazretlerinin Çağdaş Hukuku Eğitimi ve Bilimine Katkıları”, *Devirleri Aydınlatan Meş’ale İmam-ı Azam Ebu Hanife Ulusal Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, (Hazırlayanlar: Ahmet KARTAL; Hilmi ÖZDEN), Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi, 28 - 30 Nisan 2015, Eskişehir, s. 117 vd.
- Aydın, Oğuz Gökhan, “Gelenekten Geleceğe Türkiye’de Hukuk Eğitimi”, *TAAD*, 6(21), Nisan 2015, ss. 621-657.
- Balkır, Gönül/Apaydın, Eylem, “Hukuk Eğitimi ve Matematik”, 2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications, 27-29 April 2011, Antalya-Turkey (<https://cdn.ogrenmen.com/wp-content/uploads/2016/02/132.pdf>)

- Bozkurt, Kutluhan/Türe, Murat, “Avusturya ve İsviçre Sistemlerinde Hukuk Eğitimi” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2011/93, ss. 82-107.
- Can, Ozan, “Hukuk Eğitiminde Farklı Bir Yaklaşım: Bir Banka Hukuku Dersinin Ardından”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2012/101, ss. 407-424.
- Çakılcı, Diren, “Bir Hukuk Mektebi: Medresetü'l-Kuzât”, *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(1), 2013, ss. 89-110.
- Demir, Abdullah, “Mantıkta Tanım ve Hukuk Açısından Önemi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi* (Cevdet Yavuz'a Armağan Sayısı), 22(3), 2016, ss. 3219-3229.
- Emiroğlu, Haluk/Görgülü, Nisan, “Hukukun Matematiksel Olarak İfade Edilmesi”, *AÜHFD*, 62(1), 2013, ss. 73-92.
- Gözler, Kemal, “Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Hukuk Eğitimi”, *Legal Hukuk Dergisi*, 6(69), 2008, ss. 3021-3030.
- Kaplan, İbrahim, “Türk ve İsviçre Hukuk Fakültelerinde Hukuk Öğretimi, Ders Programları ve Sınav Sistemleri” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2018/139, ss. 347-400.
- Karasu, Rauf, “Türkiye ve Almanya’da Hukuk Eğitimi – Diplomaların Denkliği”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1), 2016, ss. 3-26.
- Koyuncu, Nuray, “Hukuk Mektebinin Doğuşu”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16 (3), 2012 ss. 163-183.
- Oğuz, Arzu, “Hukuk Eğitimindeki Son Gelişmeler ve Karşılaştırmalı Hukukun Hukuk Eğitimindeki Rolü”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52(4), 2003, ss. 1-40.
- Özen, Muharrem, “Adalet Bilinci ve Hukuk Eğitimi”, *Adalet Şûrası (10 – 11 Ocak 2018)*, T.C. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No: 58, Ankara 2018.
- Sancak, Yusuf/Kıyak, Emre, “Günümüz Türkçesiyle Mecelle’nin On Altıncı Kitabı: Kitâbü'l Kazâ”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22 (2), 2014, ss. 45-105.
- Songur, Haluk, “Fıkıh Usulü Dersinin Kaldırılması Bağlamında Darülfünundan Cumhuriyete Hukuk Müfredatı Üzerine”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(1), 2013, ss. 1-28.
- Uşan, M. Fatih, “Adalet (Hukuk) Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar (Klasik Metottan Ayrılma Gerekliği)”, *Adalet Şûrası (10 – 11 Ocak 2018)*, T.C. Adalet Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayın No: 58, Ankara 2018.
- Uyumaz, Alper/Erdoğan, Kemal, “Karşılaştırmalı Hukukta ve Türk Hukukunda Hukuk Eğitimi ve Hukuk Kliniği”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 64 (2), 2015, ss. 459-505.

- Ünlütepe, Mustafa, “Temel ve Ortaöğretim Kurumlarında Hukuk Eğitimi Üzerine”, *Legal Hukuk Dergisi*, 14 (161), 2016, ss. 2393-2407.
- Yalçın, Alemdar/Erdoğan-Çeltik, Seher/Altınok, Şadan. (2017). Hukuk Fakültesi Öğrencilerinin Hızlı Okuma Becerilerinin Değerlendirilmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 2017, ss. 100-114.
- Yüksel, Mehmet, “Bilim Felsefesi ve Sosyal Teori Bağlamında Hukuk Öğretimine Bakmak” *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(2), 2013, ss. 1-13.

İNTERNET KAYNAKLARI

- <http://fatihprojesi.meb.gov.tr/proje-hakkinda/> (ET: 08.03.2019)
- <http://www.eba.gov.tr/ekitap?icerik-id=6374> (ET: 20.10.2019)
- <http://www.eba.gov.tr/ekitap?icerik-id=69249> (ET: 20.10.2019)
- https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2019/YKS/kilavuz_11022019
(ET: 19.02.2019)
- <https://tccb.gov.tr/konusmalar/353/105577/yargi-reformu-stratejisi-programinda-yaptiklari-konusma> (ET: 18.06.2019)
- <https://www.yenisafak.com/gundem/bakan-selcuk-ders-sayisi-azaltilacak-3432159> (ET: 24.03.2019)

